

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНКИ ТА АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSMENT AND ANALYSIS OF INVESTMENT AND INNOVATION POTENTIAL

У статті здійснено розробку методичних підходів до аналізу та оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери в сучасних умовах розвитку національної економіки. Визначено, що розвиток і удосконалення наукових підходів до управління інвестиційно-інноваційним потенціалом підприємств агропродовольчої сфери не тільки підвищує їх конкурентоспроможність на ринку, але і дозволяє модернізувати матеріальну базу, удосконалити технологію виробництва продукції, здійснювати наукові дослідження, підвищити продуктивність та ефективність виробництва. Зазначено, що для правильної оцінки поточної ситуації та пошуку конкурентних переваг підприємствам агропродовольчої сфери необхідно аналізувати наявний інвестиційно-інноваційний потенціал і виявляти резерви підвищення ефективності його використання. Встановлено, що найбільш доцільними є методи оцінки інвестиційно-інноваційної активності, які ґрунтуються на системному підході і базуються на багатокритеріальному аналізі ефективності використання інновацій та інвестицій у їх здійснення. Пропонований у роботі метод оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери ґрунтується на комплексному (детальному й діагностичному) аналізі кожної його складової; розрахунку показників ефективності використання окремих видів ресурсів і визначенні узагальнюючого показника рівня інвестиційно-інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкта.

Ключові слова: методика, оцінка, аналіз, інвестиційно-інноваційний потенціал, розвиток, ефективність, підприємство, агропродовольча сфера.

The article develops methodical approaches to the analysis and assessment of the investment and innovation potential of agro-food enterprises in modern conditions of the development of the national economy. It was determined that the development and improvement of scientific approaches to the management of the investment and innovation potential of agro-food enterprises not only increases their competitiveness on the market, but also allows to modernize the material base, improve the production technology, carry out scientific research, and increase the productivity and efficiency of production. It is noted that in order to correctly assess the current situation and find competitive advantages, agro-food enterprises need to analyze the existing investment and innovation potential and identify reserves for increasing the efficiency of its use. The investment and innovation potential of the enterprise is understood as a set of resources and results of investment and innovation activity, interconnected and interacting with each other and the external environment in certain organizational and management conditions to solve the tasks of increasing the competitiveness of the enterprise and ensuring sustainable economic growth. It was established that the most appropriate are the methods of assessing investment and innovation activity, which are based on a systemic approach and are based on a multi-criteria analysis of the effectiveness of the use of innovations and investments in their implementation. Studies have shown that investment and innovation activity includes such economic categories as innovative ability; investment and innovation potential; innovative activity, or orientation. The method of assessing the investment and innovation potential of agro-food enterprises proposed in the work is based on a comprehensive (detailed and diagnostic) analysis of each of its components, the calculation of indicators of the efficiency of the use of individual types of resources and the determination of a general indicator of the level of investment and innovation potential of the economic entity.

Key words: methodology, evaluation, analysis, investment and innovation potential, development, efficiency, enterprise, agro-food sphere.

УДК 330.322.01

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.9-21>

Зоря О.П.

д.е.н., професор,
Полтавський державний
аграрний університет

Яснолоб І.О.

к.е.н., доцент,
Полтавський державний
аграрний університет

Процюк Н.Ю.

к.е.н.,
Хмельницький університет
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Zoria Oleksii, Yasnolob Ilona

Poltava State Agrarian University

Protsiuk Natalia

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University
of Management and Law

Постановка проблеми. Розвиток інвестиційно-інноваційних процесів в аграрній сфері, раціональні інвестиції в їх реалізацію значно підвищують ефективність функціонування підприємств за допомогою поліпшення якості продукції, зміцнення їх конкурентних переваг, які пов'язані зі зростанням потреби у продукції галузі на зовнішньому і внутрішньому продовольчому ринках. Розвиток наукових підходів до управління інвестиційно-інноваційним потенціалом підприємств агропродовольчої сфери не тільки підвищує їх конкурентоспроможність, але і дозволяє модернізувати матеріальну базу, удосконалити технологію виробництва продукції, здійснювати наукові дослідження, підвищити продуктивність та ефективність виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методичні аспекти аналізу та оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу підпри-

ємств агропродовольчої сфери висвітлені у роботах багатьох вітчизняних вчених. Так, вагомих внесок у розгляд цього питання зробили: В. Аранчій, І. Вініченко, В. Геєць, О. Гудзь, Ю. Данько, О. Дацій, М. Дем'яненко, О. Єрмаков, С. Ілляшенко, С. Кваша, М. Коденська, О. Красноручський, М. Кропивко, І. Ксьонжик, Ю. Лупенко, П. Макаренко, М. Малік, І. Маркіна, Л. Мармуль, Л. Михайлова, І. Назаренко, О. Олійник, В. Писаренко, В. Плаксієнко, П. Саблук, С. Терещенко, О. Ульяновченко, О. Шпикуляк та інші. Рівень наукової опрацьованості досліджуваної проблематики показує, що поряд із глибоким теоретичним вивченням окремих питань формування та використання інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери, мало уваги приділяється опрацюванню саме методичних підходів до оцінки й аналізу інвестиційно-інноваційного потенціалу.

Постановка завдання. Для правильної оцінки поточної ситуації та пошуку конкурентних переваг підприємствам необхідно аналізувати наявний інвестиційно-інноваційний потенціал і виявляти резерви підвищення ефективності його використання. При цьому, оцінка ефективності впровадження і освоєння інновацій в більшості випадків досить ускладнена і в цілому носить ймовірнісний характер. Традиційна оцінка інвестиційно-інноваційної активності підприємств агропродовольчої сфери не дає конкретного уявлення про реальні інноваційні здатності та інвестиційно-інноваційний потенціал господарюючих суб'єктів, а також про інвестиційно-інноваційні процеси, що протікають у різних галузях агропродовольчої сфери. На наш погляд, найбільш доцільними є методи оцінки інвестиційно-інноваційної активності, які ґрунтуються на системному підході і базуються на багатокритеріальному аналізі ефективності використання інновацій та інвестицій у їх здійсненні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання попит на науково-технологічну продукцію в недостатній мірі відповідає рівню інноваційного процесу і темпам розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в агропродовольчій сфері. При цьому результативність самого інвестиційно-інноваційного процесу багато в чому буде залежати від готовності суб'єктів господарювання впроваджувати і використовувати сучасні наукомісткі технології. Разом з цим основою розвитку галузей агропродовольчої сфери має стати використання таких інноваційних

технологій, які забезпечують прогресивні структурні зрушення в галузі, підвищують ефективність виробництва і задоволення потреб населення у продовольстві.

Вирішення проблеми розвитку агропродовольчої сфери може полягати в активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств галузі, а освоєння, впровадження та комерціалізація інновацій стають сьогодні ключовим чинником зростання і підвищення ефективності виробництва. Дослідження показали, що інвестиційно-інноваційна діяльність включає в себе такі економічні категорії, як інноваційна здатність; інвестиційно-інноваційний потенціал; інноваційна активність, або орієнтованість (рис. 1).

Говорячи про інноваційну спроможність підприємств агропродовольчої сфери, слід зауважити, що дана категорія може розглядатися в якості процесної характеристики управління інвестиційно-інноваційного потенціалу, тобто здатності до створення і трансформації знань та ідей в інноваційну продукцію з такою швидкістю, яка забезпечувала б отримання додаткового доходу як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі і сприяла б формуванню конкурентних переваг підприємств агропродовольчої сфери за рахунок реалізації інвестиційно-інноваційних проектів. У той же час інвестиційно-інноваційний потенціал може розглядатися як сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на підприємство, з метою визначення ступеня готовності використання інвестиційно-інноваційних ресурсів, можливості

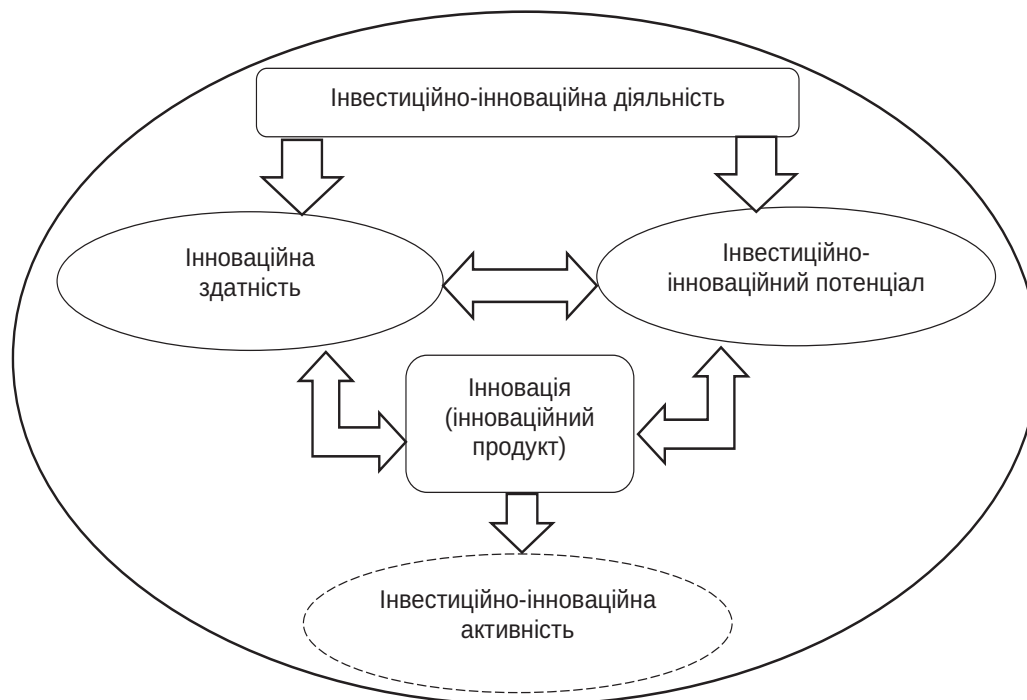

Рис. 1. Взаємозв'язок окремих категорій теорії інновацій в інвестиційно-інноваційній діяльності підприємств агропродовольчої сфери

Джерело: складено авторами

реалізації тих чи інших інноваційних проектів і досягнення поставлених перед організацією цілей і завдань.

Інноваційна активність (орієнтованість) в широкому розумінні являє собою фактичну кількісну величину або ступінь залученості суб'єкта господарювання в процес створення і реалізації інновацій, переходить потім в якісну оцінку. Відзначимо, що рівень інноваційної активності характеризується інтенсивністю інвестиційно-інноваційної діяльності в умовах зовнішнього середовища, що динамічно розвивається та, у кінцевому підсумку, може послужити оцінкою ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства.

Аналіз трактувань поняття «інвестиційно-інноваційний потенціал», представлених у науковій літературі [1; 2; 4; 5; 6; 7] дозволяє виділити з функціональної позиції кілька підходів до його визначення.

1. Ресурсний. Потенціал визначається наявними в розпорядженні учасників інвестиційно-інноваційної діяльності ресурсами (кадровими, фінансовими, матеріально-технічними, інформаційними та іншими).

2. Результативний. При розгляді потенціалу враховуються результати інвестиційно-інноваційної діяльності у вигляді нових знань і застосування цих знань на практиці.

3. Комбінований. Заснований на оцінці сукупності як науково-технічних ресурсів, так і результатів їх практичного використання.

З нашої точки зору, найкращим є комбінований варіант, що характеризує не тільки стан, а й ефективність реалізації наявних ресурсів. З урахуванням розглянутих підходів, а також існуючих в науковій літературі визначень, в роботі під інвестиційно-інноваційним потенціалом підприємства розуміється сукупність ресурсів і результатів інвестиційно-інноваційної діяльності, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою і зовнішнім середовищем в певних організаційно-управлінських умовах для вирішення завдань підвищення конкурентоспроможності підприємства і забезпечення стійкого економічного зростання.

Сутність будь-якого об'єкта досить повно розкривається за допомогою виявлення складових його елементів і їх взаємозв'язків. Тому окремо розглянемо структуру інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства, яка, згідно з вище визначеним, може бути представлена єдністю трьох його складових: ресурсної, результативної і управлінської (табл. 1).

На основі вивчення різноманітних наукових підходів нами проведена розробка методичного інструментарію, який дозволяє на основі проведення математичних операцій зі сформованою базою статистичних показників: а) враховувати розвиток різних компонентів інвестиційно-інноваційного потенціалу; б) виконувати побудову інтегральних показників (індексів), які відображають рівень розвитку компонентів інвестиційно-інноваційного потенціалу; в) давати порівняльну оцінку

Таблиця 1

Структура інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери

Складова потенціалу	Характеристика
Ресурсна складова (блок «Ресурси»)	
Кадрова компонента	Включає в себе забезпечення підприємства кадрами, необхідними для розробки, адаптації, впровадження та виведення інноваційної продукції на ринок. Враховується кількість працівників, їх кваліфікація, досвід виведення інноваційних продуктів на ринок
Інтелектуальна компонента	Включає наявність на підприємстві об'єктів інтелектуальної власності (патенти, ноу-хау), розроблених на підприємстві та придбаних, а також результати НДДКР і т. п.
Інвестиційна компонента	Інвестиційна складова характеризує показники інвестиційної привабливості та фінансової стійкості підприємства, які свідчать про можливість залучення інвестиційних ресурсів для реалізації інноваційних проектів, а також наявності власних коштів
Матеріально-технічна компонента	Наявність основних засобів та необхідних площ для ведення інноваційної діяльності. Відображає їх обсяг і якісний склад
Результативна складова (блок «Результати»)	
Фінансові та інтелектуальні результати	Являє собою результати комерціалізації інноваційного потенціалу підприємства і є відображенням ступеня реалізації наявних у підприємства ресурсів та можливостей
Управлінська складова (блок «Управління»)	
Організаційна компонента	Характеризує рівень організації управління інвестиційно-інноваційною діяльністю на підприємстві. Наявність в організаційній структурі підприємства працівника, відповідального за інноваційний розвиток, включення в стратегію підприємства напрямків інноваційного розвитку, бізнес-планів
Маркетингова компонента	Наявність відділу маркетингу або спеціального працівника, ведення досліджень ринку, включеність в мережеві структури, відкритість підприємства тощо

Джерело: складено авторами

інвестиційно-інноваційного потенціалу досліджуваних підприємств агропродовольчої сфери.

Джерелами для збору і аналізу інформації, а також розрахунку показників служить бухгалтерська, фінансова та інша статистична звітність підприємств; відомості про середньооблікову чисельність працівників, про організаційну структуру, кількість співробітників і їх кваліфікацію, про наявність основних засобів і площ, об'єктів інтелектуальної власності, дані про номенклатуру та обсяги виробленої продукції.

У ході розрахунків потрібно застосовувати метод багатовимірний порівняльний аналіз, заснований на методі відстаней, що дозволить врахувати як статистичні значення індикаторів, так і ступінь відхилення останніх від деяких еталонних значень. Етапи розрахунків спеціального інтегрального показника (індексу) інвестиційно-інноваційного потенціалу наступні:

1) приведення абсолютних показників по блоку «Ресурси» і «Результати» у співставний вид (шляхом ділення на обраний базисний показник);

2) визначення для кожного показника по блоку «Ресурси» і «Результати» еталона, за яким приймається максимальне досягнуте значення даного показника за всіма аналізованими підприємствами за досліджуваний період. Це пов'язано з тим, що в методиці використовуються показники-стимулятори (зі збільшенням яких рівень інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства підвищується);

3) проведення порівняння значення кожного показника підприємства по блоку «Ресурси» і «Результати» з еталоном:

$$S_i = x_i / x_{\max} \quad (1)$$

де S_i – показник i , зіставлений з його еталонним значенням (стандартизований показник i); x_i – значення показника i ; x_{\max} – значення показника-еталона;

4) розрахунок субіндексів складових інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства («Ресурси», «Результати», «Управління»):

$$I_i = \sqrt[n]{\sum_{i=1}^n S_i^2} / n, \quad (2)$$

де I_i – інтегральний показник складової інвестиційно-інноваційного потенціалу; S_i – показник i , зіставлений з його еталонним значенням (стандартизований показник i); n – кількість показників;

5) розрахунок інтегрального показника інвестиційно-інноваційного потенціалу.

$$I = \sqrt[n]{\sum_{i=1}^n I_i^2} / n, \quad (3)$$

де I – інтегральний показник інвестиційно-інноваційного потенціалу; I_i – субіндекс; n – кількість субіндексів.

Для розрахунку субіндексів і загального інтегрального показника вважаємо за доцільне

використовувати формулу середньої квадратичної, що дозволяє дати більш точну оцінку середнього значення за всіма показниками.

Отже, для визначення перспективних напрямів щодо інвестиційно-інноваційного потенціалу необхідно проведення його оцінки, на основі якої стає можливим отримати дані для розгляду різних стратегічних напрямів розвитку підприємства. Відправною точкою для детального вивчення і подальшого проектування можливих напрямів розвитку та ефективного використання інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства виступає його дослідження, основними інструментами якого є оцінка і аналіз.

Висновки. Для всебічної оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери, виявлення факторів, що стримують розвиток ресурсної бази та її ефективного використання, а також підвищення ступеня прозорості процесів оптимізації сукупного рівня потенціалу, нами розроблено відповідний інструментарій у частині аналізу досягнутих значень всіх його складових із застосуванням комплексу часткових і узагальнених показників. Пропонований метод оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу ґрунтується на комплексному (детальному й діагностичному) аналізі кожної його складової, розрахунку показників ефективності використання окремих видів ресурсів і визначенні узагальнюючого показника рівня інвестиційно-інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкта.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гнатківський Б. М. Ідентифікація інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів агробізнесу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 3. С. 281–287.
2. Гудзь О.Є. Ідентифікація та управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємства. *Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія Економіка*. 2015. Вип. 2 (4). Ч. 1. С. 101–106.
3. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 65–76.
4. Денисенко М.П. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: моногр. / [М.П. Денисенко, Л.І. Михайлова, І.М. Грищенко та ін.]: за ред. д.е.н., проф., М.П. Денисенка, д. е. н., проф. Л.І. Михайлової. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. С. 288320.
5. Ільїна К.О. Категоріальний апарат інноваційної теорії як фундамент зародження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в українську економічну систему. *Науковий вісник НЛТУ*. Львів : РВВ НЛТУ України, 2009. Вип. 19.4. С. 256–264.
6. Назаренко І.М. Діагностично-управлінські аспекти в системі розвитку інвестиційно-інноваційного

потенціалу підприємства. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 23–28.

7. Ульянченко О.В. Інноваційно-інвестиційна діяльність, як основа сталого розвитку економіки держави. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. № 2 (4). С. 70–76.

8. Yasnolob Ilona, Radionova Yana. The organizational fundamentals of innovation development management of agro-industrial enterprises. *Economics, Management and Sustainability*, 2017. [S.I.], Vol. 2, no. 1, pp. 60–66.

REFERENCES:

1. Hnatkivskiy B. (2021), Identyfikatsiya innovatsiyno-investytsiynoho potentsialu sub"yektiv ahrobiznesu [Identification of innovation and investment potential of agricultural entities]. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. Volume 6. № 3, pp. 281–287.

2. Hudz, O. (2015), Identyfikatsiya ta upravlinnya innovatsiyno-investytsiynym potentsialom pidpryyemstva [Identification and management of innovation and investment potential of the enterprise]. *Naukovyj visnyk Mukachivskogo derzhavnogo universytetu. Ser.: Ekonomika*, vol. 2 (1). pp. 101–106.

3. Datsiy O.I. (2011). Finansove zabezpechennya innovatsiy v ahropromyslovomu kompleksi Ukrayiny [Financial support innovation in agriculture Ukraine]. *Problemy investytsiyno-innovatsiynoho rozvytku*, no. 1, pp. 65–76.

4. Denysenko, M.P. (2008), Investytsiyno-innovatsiyna diial'nist': teoriia, praktyka, dosvid [Investment and innovation activity: theory, practice and experience], VTD «Universytets'ka knyha», Sumy, Ukraine.

5. Il'ina, K.O. (2009), Katehorial'nyy aparat innovatsiynoyi teorii yak fundament zarozhennya innovatsiyno-investytsiynoyi modeli rozvytku v ukrayins'ku ekonomichnu systemu [A category vehicle of innovative theory as foundation of origin of innovative-investment model of development is in the Ukrainian economic system]. *Naukovyj visnyk NLTU*, vol. 19.4, pp. 256–264.

6. Nazarenko, I. (2020), Diahnostychno-upravlins'ki aspekty v systemi rozvytku investytsiyno-innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva [Diagnostic and management aspects in the system of development of the investment and innovative potential of the enterprise]. *Агросвіт*, vol. 22, pp. 23–28.

7. Ul'ianychenko, O.V. (2015), Innovatsiyno-investytsiyna diyal'nist', yak osnova staloho rozvytku ekonomiky derzhavy [Innovation and investment activity as the foundation for sustainable national economic development]. *Naukovyj visnyk Mukachivs'koho derzhavnogo universytetu*, vol. 2 (4), pp. 70–76.

8. Yasnolob Ilona, Radionova Yana (2017) The organizational fundamentals of innovation development management of agro-industrial enterprises. *Economics, Management and Sustainability*, [S.I.], vol. 2, no. 1, pp. 60–66.